

Angelina Stokłosa

Pojęcie oddziału zagranicznego przedsiębiorcy w Polsce. Wybrane zagadnienia praktyczne

The concept of a branch of a foreign entrepreneur in Poland. Selected practical issues

Zagraniczni przedsiębiorcy mogą prowadzić na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej działalność gospodarczą w formie oddziału. Instytucja oddziału jest znana zarówno prawu krajowemu, w ramach stosunków regulowanych w całości przez prawo polskie, jak i obcym jurysdykcjom. Z uwagi na relatywnie niskie koszty otwarcia i prowadzenia oddziału przedsiębiorcy zagranicznego w Polsce tego rodzaju forma prowadzenia działalności gospodarczej może być w niedalekiej przyszłości coraz częściej rozważana i wybierana przez cudzoziemców, zwłaszcza w okresie dynamizacji relacji gospodarczych implikowanej sytuacją geopolityczną. Celem artykułu jest przybliżenie problematyki polskich oddziałów zagranicznych przedsiębiorców oraz próba odpowiedzi na kilka zasadniczych pytań dotyczących praktyki stosowania prawa przez zagranicznych przedsiębiorców prowadzących takie oddziały.

Słowa kluczowe: oddział zagranicznego przedsiębiorcy, oddziały przedsiębiorców w Polsce, działalność gospodarcza, cudzoziemcy, osoba zagraniczna.

Foreign entrepreneurs may conduct business activity in the territory of the Republic of Poland in the form of a branch. The institution of a branch is known both to domestic law, within the framework of relations governed entirely by Polish law, and to foreign jurisdictions. Due

to the relatively low costs of opening and running a branch of a foreign entrepreneur in Poland, this type of conducting business activity may in the near future be more and more often considered and chosen by foreigners, especially in the period of dynamism of economic relations implied by the geopolitical situation. The aim of the article is to present the selected issues of Polish branches of foreign entrepreneurs and an attempt to answer several basic questions regarding the practice of applying the law by foreign entrepreneurs running such branches.

Key words: branch of the foreign entrepreneur, branches of entrepreneurs in Poland, business activity, foreigners, foreign entity.

Wprowadzenie

Zagraniczni przedsiębiorcy, będący co do zasady osobami prawnymi, mogą prowadzić na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej działalność gospodarczą w formie oddziału. Nie jest to w dzisiejszych realiach gospodarczych rzadką praktyką. Analizując wpisy w rejestrze przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego (dalej jako „KRS”), możemy natknąć się na liczne oddziały rejestrowane w Polsce przez spółki z siedzibą poza granicami Polski, a wpisane do rejestru przedsiębiorców KRS przez polskie sądy rejonowe (sądy rejestrowe). Instytucja oddziału (ang. *branch*; niem. *Zweigstelle*) jest znana zarówno prawu krajowemu, w ramach stosunków regulowanych w całości przez prawo polskie, tj. oddziałów polskich przedsiębiorców, tj. z siedzibą w Polsce, jak i obcym jurysdykcjom. Z uwagi jednak na lakoniczność polskich przepisów dotyczących oddziałów zagranicznych przedsiębiorców tworzonych w Polsce, a także nieliczne wypowiedzi doktryny i judykatury w tym zakresie, praktyka ich stosowania przysparza licznych problemów – tak zagranicznym przedsiębiorcom, jak ich polskim (lokalnym) doradcom. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie problematyki oddziałów zagranicznych przedsiębiorców w Polsce oraz próba odpowiedzi na kilka zasadniczych pytań dotyczących praktyki stosowania prawa, jakie pojawiają się wśród zagranicznych przedsiębiorców prowadzących takie oddziały na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Pojęcie i legalna definicja oddziału zagranicznego przedsiębiorcy

Podstawowe zasady funkcjonowania oddziałów zagranicznych przedsiębiorców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej określono w ustawie z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej¹. W przepisach Ustawy uregulowano podejmowanie i wykonywanie działalności gospodarczej przez tzw. osoby zagraniczne na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, czasowe oferowanie lub świadczenie usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez osoby zagraniczne będące przedsiębiorcami oraz określono zasady tworzenia przez osoby zagraniczne będące przedsiębiorcami oddziałów i przedstawicielstw w Rzeczypospolitej Polskiej. Ponadto w Ustawie określono również zasady współpracy międzynarodowej właściwych organów w zakresie świadczenia usług.

Zgodnie z art. 2 Ustawy zasadą jest, że osoby zagraniczne mogą podejmować i wykonywać działalność gospodarczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach określonych w Ustawie. Osoby zagraniczne będące przedsiębiorcami mogą tworzyć w Rzeczypospolitej Polskiej oddziały, przedstawicielstwa lub czasowo oferować lub świadczyć usługę, na zasadach określonych w Ustawie. W myśl legalnej definicji zawartej w art. 3 pkt 5 Ustawy, przez osobę zagraniczną w Ustawie rozumie się: osobę fizyczną nieposiadającą obywatelstwa polskiego, osobę prawną z siedzibą za granicą lub jednostkę organizacyjną niebędącą osobą prawną posiadającą zdolność prawną, z siedzibą za granicą.

Oddział jest jedną z kilku dopuszczalnych form prowadzenia działalności na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 2 ust. 2 Ustawy), obok przedstawicielstw i czasowego oferowania lub świadczenia usług w Polsce. Niekiedy w praktyce oddział określa się mianem filii.

Kluczowe zasady podejmowania działalności gospodarczej na terytorium RP przez osoby zagraniczne określono w przepisach art. 4 Ustawy. W ich świetle, co wymaga podkreślenia, zasadą jest, że osoby zagraniczne z państw członkowskich mogą podejmować i wykonywać działalność gospodarczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na takich samych

¹ t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 470 z późn. zm.; „Ustawa”.

zasadach jak obywatele polscy. Zgodnie z art. 3 pkt 6 Ustawy państwem członkowskim jest nie tylko inne niż Rzeczpospolita Polska państwo członkowskie Unii Europejskiej, ale także państwo członkowskie Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA), tj. strona umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym (art. 4 ust. 1 Ustawy).

Na analogicznych zasadach, *verba legis*: na takich samych zasadach jak obywatele polscy, mogą podejmować i wykonywać działalność gospodarczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obywatele innych państw niż państwa członkowskie, którzy posiadają w Rzeczypospolitej Polskiej m.in. zezwolenie na pobyt stały, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, status uchodźcy, zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub zgodę na pobyt tolerowany, zezwolenie na pobyt czasowy, o ile jednocześnie pozostają w związku małżeńskim zawartym z obywatelem polskim zamieszkałym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, zezwolenie na pobyt czasowy w celu wykonywania działalności gospodarczej, udzielone ze względu na kontynuowanie prowadzonej już działalności gospodarczej na podstawie wpisu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (art. 4 ust. 2 Ustawy).

Inne osoby zagraniczne niż wskazane wyżej mają prawo do podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wyłącznie w formie spółki komandytowej, spółki komandytowo-akcyjnej, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, prostej spółki akcyjnej lub spółki akcyjnej, a także do przystępowania do takich spółek oraz obejmowania lub nabywania ich udziałów lub akcji, o ile umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej (art. 4 ust. 3 Ustawy).

Zgodnie z legalną definicją określoną w art. 3 pkt 4 Ustawy przez oddział rozumie się wyodrębnioną i samodzielną organizacyjnie część działalności gospodarczej, wykonywaną przez przedsiębiorcę poza siedzibą przedsiębiorcy lub głównym miejscem wykonywania działalności. Definicja ta jest zbliżona do definicji oddziału zawartej w nieobowiązującej już ustawie z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej². W art. 5 pkt 4 tej ustawy definiowano oddział jako „wyodrębnioną i samodzielną organizacyjnie część działalności gospodarczej, wykonywaną przez przedsiębiorcę poza siedzibą przedsiębiorcy lub głównym miejscem wykonywania działalności”. Definicji tej nie powtórzono (ani nie zawarto

² t.j. Dz.U. 2004 Nr 173 poz. 1807 z późn. zm.

w ogóle) w obecnie obowiązującej ustawie z dnia 6 marca 2018 r. – prawo przedsiębiorców³.

W świetle przytoczonej definicji legalnej należy podkreślić, że oddział nie jest samodzielny przedsiębiorcą ani jednostką organizacyjną, ani nie jest częścią przedsiębiorstwa. Jest jedynie częścią działalności przedsiębiorcy, którego można określić mianem „przedsiębiorcy macierzystego”, nawiązując tym samym do przepisów podatkowych, w których używa się niekiedy określenia „jednostka macierzysta” – również w kontekście oddziałów właśnie. Przywołana legalna definicja oddziału prowadzi do wniosku, że oddział nie ma podmiotowości prawnej ani tym bardziej osobowości prawnej, ze wszystkimi tego konsekwencjami prawnymi i faktycznymi⁴. Oddział jest nierozzerwalnie związany z przedsiębiorcą macierzystym i nie istnieje bez niego, w oderwaniu od niego ani niezależnie od niego. Unicestwienie przedsiębiorcy macierzystego będzie pociągać za sobą unicestwienie („zamknięcie”, „likwidację”) oddziału. Innymi słowy, przedsiębiorca może funkcjonować bez oddziału – i w praktyce obrotu większość przedsiębiorców nie ma oddziałów – natomiast oddział nie może istnieć bez przedsiębiorcy macierzystego. Oddział nie może być utożsamiany z przedsiębiorstwem w znaczeniu przedmiotowym (art. 551 kc). Oddział ma zatem *ex definitione* charakter niesamodzielny i pomocniczy (akcesoryjny) oraz pochodny względem przedsiębiorcy macierzystego (por. art. 20 ust. 1 Ustawy, zwłaszcza pkt 2 i pkt 4 tego ustępu). Oddział stanowi bowiem jedynie „terytorialne i organiczne rozszerzenie” pierwotnej „lokalnej” działalności przedsiębiorcy macierzystego. Oddział nie jest spółką zależną przedsiębiorcy (ang. *subsidiary*) i jako taki nie tworzy osobnej ani samodzielnej jednostki w ramach grupy kapitałowej.

Problematyka oddziału przedsiębiorcy zagranicznego została uregulowana w Rozdziale 4 Ustawy, w art. 14–20. W art. 14 Ustawy czytamy, że dla wykonywania działalności gospodarczej na terytorium Rzeczypospolitej

³ t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 221 z późn. zm.

⁴ Jak trafnie wskazano w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2016 r. (III CSK 400/15, Legalis), wydanym na tle poprzednio obowiązujących przepisów dotyczących oddziałów zawartych w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej, oddział przedsiębiorcy zagranicznego, „mimo że jest wyodrębnioną i samodzielną organizacyjnie częścią działalności gospodarczej wykonywanej przez przedsiębiorcę poza jego główną siedzibą, nie ma odrębnej od przedsiębiorcy podmiotowości w sferze prawa materialnego. Przy dokonywaniu czynności prawnych związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą korzysta więc z osobowości prawnej przedsiębiorcy zagranicznego. Oznacza to, że w czynnościach tych bierze udział sam przedsiębiorca zagraniczny, który utworzył oddział”. Por. też G. Kozieł, *Ustawa o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2019, opubl. Legalis, komentarz do art. 16, nb 2.

Polskiej przedsiębiorcy zagraniczni z państw członkowskich mogą tworzyć oddziały z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Z kolei pozostali przedsiębiorcy zagraniczni mogą tworzyć oddziały z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej dla wykonywania działalności gospodarczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na zasadzie wzajemności, o ile ratyfikowane umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej. Wymaga podkreślenia, że przedsiębiorca zagraniczny w ramach oddziału może wykonywać działalność gospodarczą wyłącznie w zakresie, w jakim prowadzi tę działalność za granicą. Niesamodzielny charakter oddziału względem przedsiębiorcy macierzystego potwierdzono w art. 15 Ustawy, zgodnie z którym przedsiębiorca zagraniczny w ramach oddziału może wykonywać działalność gospodarczą wyłącznie w zakresie, w jakim prowadzi tę działalność za granicą⁵. W myśl art. 17 Ustawy przedsiębiorca zagraniczny może rozpocząć działalność w ramach oddziału dopiero po uzyskaniu wpisu oddziału do rejestru przedsiębiorców KRS. Innymi słowy, wpis oddziału do KRS ma charakter obligatoryjny, choć – rzecz jasna – nie jest podmiototwórczy⁶. Nieścisle wydaje się stwierdzenie, zgodnie z którym „podmiotem podlegającym wpisowi [do rejestru przedsiębiorców KRS – podkreśl. A.S.] jest przedsiębiorca zagraniczny, ale wpis odnosi się do wykonywanej przez niego działalności gospodarczej w formie oddziału”⁷. W istocie bowiem, gdy przestudiuje się odpis aktualny z rejestru przedsiębiorców KRS dla dowolnego polskiego oddziału zagranicznego, zauważy się, że w rubryce 1 „dane pomiotu” w sekcji „forma prawna” wpisuje się „oddział zagranicznego przedsiębiorcy”, a zaraz poniżej, w sekcji „nazwa” podaje się firmę oddziału, nie zaś firmę

⁵ Por. B. Sagan [w:] R. Blicharz, A. Powałowski, *Prawo przedsiębiorcy*, Warszawa 2019, wyd. 1, Rozdział 2. *Oddziały i przedstawicielstwa*. 1. *Oddział – uwagi wprowadzające*, opubl. Legalis, która trafnie wskazuje, że oddział stanowi formę organizacyjnoprawną wykonywania działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę zagranicznego, polski ustawodawca przyznał bowiem zagranicznym przedsiębiorcom prawo do tworzenia oddziałów, wiążąc je z wykonywaną (już) przez tego przedsiębiorcę działalnością gospodarczą.

⁶ W pewnym sensie, choć ostrożnie, można też przyjąć, jak wskazuje się nie bez racji w doktrynie, że jest to wpis o charakterze konstytutywnym „w zakresie nabycia przez przedsiębiorcę zagranicznego możliwości podjęcia działalności gospodarczej w ramach oddziału”, nie zaś powstania, *ab initio*, przedsiębiorcy zagranicznego. Innymi słowy, samo „stworzenie personalnej, majątkowej i organizacyjnej podstawy działania oddziału przedsiębiorcy zagranicznego nie uprawnia zatem tego przedsiębiorcy do prowadzenia działalności gospodarczej w jego ramach”. Tak G. Koziół, op. cit., komentarz do art. 17, nb 3. Należy zgodzić się z Autorem, formułując postulat *de lege ferenda*, że to utworzenie oddziału, nie zaś rozpoczęcie w jego ramach prowadzenia działalności przez zagranicznego przedsiębiorcę powinno być uzależnione od wpisu do rejestru przedsiębiorców KRS. Zgodnie z obecnym literalnym brzmieniem Ustawy możliwe jest bowiem *de lege lata* tworzenie (ukonstituowanie) oddziału, który będzie zatrudniał pracowników, ale w jego ramach (za jego pośrednictwem) nie będzie faktycznie prowadzona działalność gospodarcza przez przedsiębiorcę zagranicznego.

⁷ Tak: B. Sagan, ibidem.

przedsiębiorcy zagranicznego. Co więcej, gdy jeden przedsiębiorca postanowi otworzyć co najmniej dwa oddziały w Polsce, każdy z tych oddziałów będzie podlegał osobnemu wpisowi, i otrzyma „indywidulany” numer KRS, numer REGON i numer NIP.

W art. 16 Ustawy przesądzono z kolei, że przedsiębiorca zagraniczny tworzący oddział jest obowiązany ustanowić osobę upoważnioną w oddziale do reprezentowania przedsiębiorcy zagranicznego. Jest to tzw. kierownik oddziału lub dyrektor oddziału (ang. *branch manager*, *branch director*). Polski oddział zagranicznego przedsiębiorcy, jako jednostka niesamodzielna podmiotowo od przedsiębiorcy macierzystego, nie ma własnych organów, co pośrednio wynika choćby z art. 38 kc. Na potrzeby rejestracji polskiego oddziału przedsiębiorcy zagranicznego w rejestrze przedsiębiorców KRS należy każdorazowo wskazać zatem osoby wchodzące w skład organu reprezentacji lub organu nadzoru tego przedsiębiorcy. W zależności od prawa państwa, według którego ten przedsiębiorca został zarejestrowany, oraz formy prawnej i systemu *corporate governance* przyjętych przez tego przedsiębiorcę, w tym monistycznego lub dualistycznego systemu organów, ujawnieniu w KRS będzie podlegać tylko organ reprezentacji, np. rada dyrektorów, rada administrująca lub zarząd – oraz ich wszyscy każdorazowi członkowie albo organ zarządzający i organ nadzoru i ich wszyscy każdorazowi członkowie. Ponadto, na potrzeby rejestracji polskiego oddziału zagranicznego przedsiębiorcy w KRS należy wskazać osobę reprezentującą przedsiębiorcę zagranicznego w oddziale, tj. wspomnianego kierownika (dyrektora) oddziału. Takich osób w oddziale może być więcej niż jedna. Z punktu widzenia rejestracji oddziału w Polsce oraz jego funkcjonowania istotne jest, że zgodnie z art. 19 Ustawy przedsiębiorca zagraniczny prowadzący oddział w Polsce ma obowiązek :

- a) używać do oznaczenia oddziału oryginalnej nazwy przedsiębiorcy zagranicznego wraz z przetłumaczoną na język polski nazwą formy prawnej przedsiębiorcy oraz dodaniem wyrazów „oddział w Polsce” (np. spółka ABC Limited z siedzibą na Cyprze otworzy w Polsce oddział z oznaczeniem „ABC spółka z ograniczoną odpowiedzialnością Oddział w Polsce”, co będzie wynikało z oddania popularnej zagranicą formy prawnej spółki kapitałowej *Limited – Ltd.* jako spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, co stanowi – rzecz jasna – konieczne uproszczenie dla potrzeb rejestracji oddziału i jego identyfikacji w obrocie);

- b) prowadzić dla oddziału oddzielną rachunkowość w języku polskim zgodnie z (polskimi) przepisami o rachunkowości⁸;
- c) zgłaszać ministrowi właściwemu do spraw gospodarki wszelkie zmiany stanu faktycznego i prawnego w zakresie okoliczności, o których mowa w art. 20 ust. 1 pkt 2 (tj. gdy nastąpiło otwarcie likwidacji przedsiębiorcy zagranicznego, który utworzył oddział, lub przedsiębiorca ten utracił prawo wykonywania działalności gospodarczej), w terminie 14 dni od dnia ich wystąpienia.

W tym kontekście celnie wskazuje się w doktrynie⁹, że utworzenie oddziału zagranicznego przedsiębiorcy wiąże się z prowadzeniem w innym państwie (tj. poza Polską) „centrum operacyjnego”, a zatem oddział jest „przedłużeniem” działalności gospodarczej przedsiębiorcy zagranicznego już prowadzonej, a co najmniej zarejestrowanej w tym innym państwie. Rzecz jasna, oddział przedsiębiorcy zagranicznego można utworzyć dopiero po jakimś czasie od zarejestrowania przedsiębiorcy macierzystego, ale nie równocześnie z tą rejestracją. Na potrzeby rejestracji polskiego oddziału przedsiębiorca zagraniczny musi już istnieć, tzn. być ukonstytuowany (wpisany do właściwego rejestru z innym państwem), choć nie musi jeszcze faktycznie prowadzić działalności w tym innym państwie. Bez wątpienia jednak oddział zagranicznego przedsiębiorcy jest *ex natura rerum* tworem o charakterze trwałym, nie zaś przejściowym lub jedno-razowym. Innymi słowy, jego ukonstytuowanie w innym państwie (które można określić mianem państwa przyjmującego, np. w Polsce) zakłada długofalowe funkcjonowanie¹⁰, na bieżąco, nie zaś incydentalnie, przy czym nie musi być to bezwzględnie aktywność operacyjna, rozumiana jako świadczenie usług lub sprzedaż towarów, ale np. zatrudnianie pracowników, z których pracy korzyść bezpośrednią będzie czerpać przedsiębiorca macierzysty. Zakres działalności każdego oddziału określa sam przedsiębiorca zagraniczny, np. w uchwale właściwego organu, zgodnie z prawem państwa rejestracji przedsiębiorcy zagranicznego (np. przedsiębiorca zagraniczny z siedzibą w Limassol na Cyprze stosuje lokalne prawo spółek jako prawo państwa rejestracji spółki, na podstawie którego określa, który organ spółki jest kompetentny do podjęcia takiej uchwały). To przedsiębiorca zagraniczny podejmuje w istocie decyzję, czy jego

⁸ Por. art. 2 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 120 z późn. zm.).

⁹ Zob. B. Sagan, *ibidem*.

¹⁰ Podobnie B. Sagan, *ibidem*.

oddział w innym państwie będzie prowadził sprzedaż towarów lub usług oraz w jakim zakresie, czy będzie zatrudniać pracowników itp. Rzecz jasna, raz podjęta decyzja może następnie ulec zmianie, w zależności od każdorazowych potrzeb biznesowych przedsiębiorcy zagranicznego.

Oddział przedsiębiorcy zagranicznego jako pracodawca

Mimo akcentowanej wyżej niesamodzielności oddziału zagranicznego przedsiębiorcy, wynikającej z jego prawnej koncepcji oraz *de facto* i *de iure* natury jurystycznej oddziału jako przedłużenia działalności przedsiębiorcy macierzystego, w określonym w przepisach zakresie można mówić o swoistej samodzielności oddziału zagranicznego przedsiębiorcy¹¹. Ta samodzielność jest jednak pozorna w tym sensie, że musi ona wynikać z upoważnienia, a zatem uprzedniej decyzji, przedsiębiorcy macierzystego i jako taka samodzielność oddziału ma charakter formalny, a nie materialny¹².

W świetle art. 3 kp pracodawcą jest jednostka organizacyjna, choćby nie posiadała osobowości prawnej, a także osoba fizyczna, jeżeli zatrudniając one pracowników. W kontekście literalnego brzmienia tego przepisu można by się nawet zastanawiać, czy oddział jest w ogóle taką jednostką organizacyjną, niemniej praktyka obrotu potwierdza, iż tak właśnie jest. Innymi słowy, oddział zagranicznego przedsiębiorcy może być pracodawcą, a zatem zatrudniać pracowników w rozumieniu przepisów kp. Wydaje się wobec tego, że nie będzie błędem – na zasadzie wyjątku – określenie komparacji umowy o pracę w taki sposób, że będzie z niej wynikało, iż stroną umowy o pracę jest oddział, nie zaś przedsiębiorca zagraniczny. Jednocześnie należy dopuścić jako poprawne także inne rozwiązanie, tzn. redakcję komparacji wskazującą, że stroną umowy o pracę jest przedsiębiorca

¹¹ Nieco odmiennie G. Kozieł, op. cit., komentarz do art. 14, nb 3 wraz z cyt. literaturą, który wskazał, że „[s]amodzielność oddziału przedsiębiorcy zagranicznego można zatem rozpatrywać poza płaszczyzną organizacyjno-prawną, także w obszarze personalnym, majątkowym i podatkowym. W płaszczyźnie personalnej samodzielność oddziału oznacza, że oddział jest jednostką, która może być pracodawcą na podstawie umocowania (upoważnienia do dokonywania czynności z obszaru prawa pracy) udzielonego przez przedsiębiorcę zagranicznego”.

¹² Zasadniczo trafny jest pogląd, aktualny także na tle prawa pracy, zgodnie z którym oddział „nie ma odrębnej od przedsiębiorcy podmiotowości w sferze prawa materialnego. Przy dokonywaniu czynności prawnych związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą korzysta więc z osobowości prawnej przedsiębiorcy zagranicznego. Oznacza to, że w czynnościach tych bierze udział sam przedsiębiorca zagraniczny, który utworzył oddział. Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2016 r. (III CSK 400/15, Legalis); G. Kozieł, op. cit., komentarz do art. 14, nb 3.

zagraniczny, działający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej za pośrednictwem oddziału zagranicznego przedsiębiorcy, ze wskazaniem danych identyfikujących zarówno tego przedsiębiorcę, jak i oddział. W tym właśnie sensie można mówić o jedynie formalnej samodzielności oddziału jako pracodawcy, nie zaś materialnej, tzn. o zdolności do formalnego nawiązywania stosunków pracy, a w konsekwencji tego – do nabycia statusu płatnika składek na ubezpieczenie społeczne z tytułu tych stosunków. W tych celach właśnie polskiemu oddziałowi zagranicznego przedsiębiorcy potrzebny jest Numer Identyfikacji Podatkowej (NIP). W konsekwencji oddział wypada wskazywać jako administratora danych osobowych pracowników przetwarzanych na potrzeby zatrudnienia pracowniczego.

Może pojawić się jednak w tym kontekście wątpliwość odnośnie do tego, kto będzie stroną sądowego sporu pracowniczego – a to wobec braku podmiotowości prawnej oddziału w sferze prawa materialnego i procesowego. Należy więc przyjąć, że nawet jeżeli w pozwie lub w innym podobnym piśmie procesowym wskaże się oddział jako stronę postępowania, *de iure* będzie nią sam przedsiębiorca zagraniczny¹³. Innymi słowy, stroną sporu i postępowania będzie osoba prawna, której oddział wskazano w piśmie procesowym. W odniesieniu do prawa procesowego zob. także uwagi poniżej.

Wybrane zagadnienia problematyczne w praktyce stosowania przepisów prawa

W praktyce stosowania przepisów o oddziale zagranicznego przedsiębiorcy w Polsce dużo wątpliwości, a często wręcz niezrozumienia, zwłaszcza wśród przedsiębiorców spoza Unii Europejskiej, budzi status prawny oddziału. Wynika to zwykle z nieznajomości natury prawnej oddziału, który – jak podkreślono – nie jest samodzielnym podmiotem prawa. Stosowania polskiego prawa nie ułatwia też konieczność jego tłumaczenia na inny język narodowy, w tym zwłaszcza na język angielski, w którym przedsiębiorcy zagraniczni najczęściej komunikują się z doradcami prawnymi w Polsce. Nie należy do rzadkości używanie przez obcokrajowców angielskiego terminu

¹³ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2017 r. (III CSK 350/16, Legalis). Zob. także G. Kozieł, op. cit., komentarz do art. 14, nb 3.

branch na określenie nie tylko oddziału, ale także spółki zależnej (ang. *subsidiary*), co samo w sobie implikuje wiele nieporozumień na potrzeby wyjaśnienia istoty i charakteru prawnego oddziału.

Należy zatem wskazać, że oddział, jako jednostka niesamodzielna, choć wpisywana do rejestru przedsiębiorców KRS i posiadająca numer REGON nadany w Polsce, nie powinien być stroną umów, z wyjątkiem umów o pracę. Praktyka rynkowa jest w tym zakresie różna, to wypada przyznać, niemniej z punktu widzenia poprawności konstrukcji jurystycznej i uniknięcia zarzutu nieważności umowy, należy wskazać, że stroną umowy powinien być przedsiębiorca zagraniczny, działający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej za pośrednictwem (w formie oddziału zagranicznego przedsiębiorcy). W taki też sposób stroną można określić w komparacji umowy. Polski oddział zagranicznego przedsiębiorcy nie posługuje się na potrzeby zawierania umów „własnym” numerem NIP; to samo dotyczy faktur wystawianych na rzecz polskiego oddziału. Numer NIP nadawany jest polskiemu oddziałowi wyłącznie na potrzeby wykonywania obowiązków pracodawcy, tj. w istocie w związku z możliwym statusem oddziału jako pracodawcy (*scil.* płatnika składek do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych itp.)¹⁴. Innymi słowy, faktura wystawiona „na rzecz oddziału” przez innego przedsiębiorcę powinna zawierać obowiązkowo numer NIP przedsiębiorcy macierzystego, a jedynie pomocniczo (fakultatywnie) również dane polskiego oddziału, w tym NIP oddziału. Wynika to z faktu, że polski oddział zagranicznego przedsiębiorcy nie jest podatnikiem podatku VAT¹⁵, a zatem NIP oddziału wskazany w takiej fakturze będzie prawnie oraz dla celów księgowych i podatkowych irrelevantny. Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników¹⁶ bowiem, Ustawa o NIP określa zasady ewidencji podatników, płatników podatków, płatników składek na ubezpieczenia społeczne oraz ubezpieczenia zdrowotne, zwanych „płatnikami składek ubezpieczeniowych”. Z kolei w świetle art. 8a ust. 2 Ustawy o NIP nadanie numeru NIP podmiotom wpisanym do KRS następuje automatycznie, bezpośrednio po zamieszczeniu w CRP KEP za pośrednictwem systemu teleinformatycznego danych przekazanych

¹⁴ W tym kontekście zbyt daleko idące, a co najmniej nieścisłe, wydaje się stwierdzenie, jakoby posiadanie przez polski oddział zagranicznego przedsiębiorcy odrębnego Numeru Identyfikacji Podatkowej stanowiło „przejaw samodzielności bilansowej”. Tak jednak B. Sagan, *ibidem*.

¹⁵ Por. G. Kozieł, *op. cit.*, komentarz do art. 14, nb 3.

¹⁶ t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2500 z późn. zm.; „Ustawa o NIP”.

z Krajowego Rejestru Sądowego, a w przypadku oddziału przedsiębiorcy zagranicznego – po zamieszczeniu w CRP KEP danych uzupełniających potwierdzających status płatnika składek ubezpieczeniowych.

Warto w tym kontekście dodać, że wobec neutralnego statusu polskiego oddziału zagranicznego przedsiębiorcy wobec podatku VAT, to nie oddział wystawia faktury VAT z tytułu sprzedaży towarów lub usług, ale właśnie przedsiębiorca zagraniczny, prowadzący na terytorium Polski działalność za pośrednictwem (w formie) oddziału. Taka faktura musi zatem obowiązkowo zawierać numer NIP zagranicznego przedsiębiorcy nadany w Polsce (względnie numer VAT UE z prefiskem PL), a pomocniczo może zawierać ponadto dane polskiego oddziału. To bowiem zagraniczny przedsiębiorca występuje w charakterze sprzedawcy, nie zaś oddział stanowiący wszak – jak już wskazano kilkakrotnie – jedynie wydzieloną część działalności gospodarczej przedsiębiorcy zagranicznego, bez podmiotowości prawno-podatkowej.

Wymaga jednocześnie podkreślenia, że choć polski oddział zagranicznego przedsiębiorcy jest neutralny na potrzeby podatku VAT, pozostaje płatnikiem podatku dochodowego w Polsce (CIT). Przychód i dochód uzyskany w Polsce przez polski oddział zagranicznego przedsiębiorcy wywołują także skutki w sferze finansów i rachunkowości tego przedsiębiorcy i są uwzględniane w jego sprawozdaniu finansowym. Nie zmienia to jednak faktu, że sam polski oddział zagranicznego przedsiębiorcy sporządza coroczne sprawozdanie finansowe zgodnie z polskim prawem bilansowym, tj. ustawą o rachunkowości¹⁷, które w praktyce często podpisują kierownicy (dyrektorzy) oddziałów działający w charakterze „kierowników jednostki” w rozumieniu ustawy o rachunkowości. Praktyka taka nie powinna być uznana za błędną, zwłaszcza gdy umocowanie do podpisywania sprawozdań finansowych jest wyraźne od przedsiębiorcy zagranicznego jest wyraźne, a nie jedynie dorozumiane, tj. wywodzone z art. 16 Ustawy.

Polski oddział przedsiębiorcy zagranicznego nie podlega również obowiązkowi wpisu do Centralnego Rejestru Beneficjentów Rzeczywistych (CRBR). Takiemu wpisowi nie podlega także – co, jak pokazuje praktyka nie jest jasne nawet dla polskich instytucji finansowych – zagraniczny przedsiębiorca prowadzący w Polsce oddział. Czysto techniczną przeszkodą dokonania takiego wpisu jest nieposiadanie przez zagranicznego

¹⁷ Por. art. 3 ust. 1 pkt 6 ustawy o rachunkowości.

przedsiębiorcę numeru KRS (z uwagi na niepodleganie takiemu obowiązkowi rejestrowemu), zaś posiadanie numeru KRS jest wymagane do dokonania wpisu nowego podmiotu w CRBR¹⁸.

W praktyce funkcjonowania polskich oddziałów zagranicznych przedsiębiorców pojawia się wątpliwość dotycząca poprawnego ustalenia źródła finansowania oddziału, zwłaszcza na początku jego działalności, gdy oddział nie ma jeszcze przychodów ze sprzedaży towarów lub usług. Obowiązek zasilenia oddziału, tak by był zdolny do prowadzenia działalności w innym państwie oraz do ewentualnego zatrudniania pracowników, spoczywa w pierwszej kolejności na przedsiębiorcy zagranicznym¹⁹. To przedsiębiorca macierzysty wyposaża oddział w potrzebne mu środki („kapitał startowy”), co może nastąpić w formie zwykłego przelewu środków na rachunek bankowy oddziału²⁰. Polski oddział powinien mieć rachunek bankowy w Polsce choćby na potrzeby regulowania zobowiązań publicznoprawnych i wynikających ze stosunków pracy, jakie oddział nawiąże. Na dalszym etapie funkcjonowania oddział może być „samofinansującą” się jednostką, zwłaszcza gdy prowadzi aktywną działalność gospodarczą w Polsce, nie ograniczając się jedynie do zatrudniania na lokalnym rynku, w wyłącznym *de facto* interesie przedsiębiorcy macierzystego²¹. Warto jednak podkreślić, że dopuszczalna jest także formuła oddziału, który będzie skupiał się przede wszystkim na zatrudnianiu pracowników w Polsce, a jego realna działalność ograniczy się do minimum, na przykład do realizowania sprzedaży (towarów lub usług) na rzecz jednostki powiązanej z przedsiębiorcą macierzystym, w praktyce zwykle w ramach tej samej grupy kapitałowej.

Wymaga podkreślenia, że poprawne zidentyfikowanie natury prawnej oddziału zagranicznego przedsiębiorcy naraża również trudności organom podatkowym. Praktyka pokazuje, że organy podatkowe zwracają się do oddziałów w sprawach związanych z podatkiem VAT,

¹⁸ Por. art. 58 i 59 ustawy z dnia 1 marca 2018 r. przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1124 z późn. zm.).

¹⁹ Por. G. Kozieł, op. cit., komentarz do art. 14, nb 3, który wskazał na konieczność „wyposażenia oddziału w środki majątkowe, najczęściej poprzez udostępnienie pewnej zorganizowanej części własnej bazy majątkowej”.

²⁰ Nie wydaje się słuszne i poprawne przekazywanie takiej „bazy majątkowej” w formie formalnej umowy pożyczki do oddziału (następnie tak księgowanej przez oddział), skoro oddział nie jest odrębnym od przedsiębiorcy macierzystego. Taka „pożyczka” byłaby bowiem w istocie pożyczaniem samemu sobie.

²¹ Przykładem takich „aktywnych” oddziałów zagranicznych przedsiębiorców w Polsce są oddziały towarzystw ubezpieczeniowych, które prowadzą – jako oddziały właśnie, a zatem w interesie (na rzecz) przedsiębiorców zagranicznych – realną działalność gospodarczą na szeroką skalę, czego dobitnym dowodem może być analiza sprawozdań finansowych takich oddziałów.

mimo że – jak wspomniano – oddziału nie są podatnikami VAT i nie podlegają tzw. rejestracji do celów VAT. Polski oddział zagranicznego przedsiębiorcy, jako jednostka rozpoznawana w przepisach prawa, ale niestanowiąca odrębnego podmiotu podatkowego w stosunku do przedsiębiorcy macierzystego, pozostaje wyłącznie organizacyjnie i majątkowo wyodrębnioną częścią tego przedsiębiorcy również w sferze polskiego prawa podatkowego. To zaś oznacza, że dochody polskiego oddziału zagranicznego przedsiębiorcy są w istocie dochodami przedsiębiorcy macierzystego. W świetle art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych²², zgodnie z którym podatnicy, jeżeli nie mają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej siedziby lub zarządu, podlegają obowiązkowi podatkowemu tylko od dochodów, które osiągają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, należy wskazać na tzw. ograniczony obowiązek podatkowy (polskiego oddziału) zagranicznego przedsiębiorcy. Ten obowiązek podatkowy dotyczy wyłącznie dochodów osiągniętych w Polsce. W sensie prawnym są to dochody samego przedsiębiorcy zagranicznego, mimo że do ich „generowania” służy polski oddział. Przepis art. 3 ust. 2 Ustawy o CIT w żadnym stopniu zatem nie stanowi podstawy do tworzenia odrębnej podmiotowości prawnopodatkowej polskiego oddziału zagranicznego przedsiębiorcy. Innymi słowy, podatnikiem CIT jest w Polsce przedsiębiorca zagraniczny, a nie jego polski oddział²³. Bezspornie bowiem oddział nie może być podatnikiem CIT w Polsce odrębnym od przedsiębiorcy macierzystego, skoro dochody oddziału są w istocie dochodami przedsiębiorcy macierzystego. Nie zmienia to jednak faktu, że to polski oddział jest płatnikiem podatku dochodowego w Polsce, nie zaś przedsiębiorca macierzysty. Prowadzi to do wniosku, że polski oddział zagranicznego przedsiębiorcy należy ujmować jako instytucję umożliwiającą poprawne opodatkowywanie przez państwo polskie dochodów uzyskiwanych na jego terytorium przez przedsiębiorcę mającego siedzibę na terytorium innego państwa²⁴.

²² t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2587 z późn. zm.; „Ustawa o CIT”.

²³ Odmienne G. Kozieł, op. cit., komentarz do art. 14, nb 3, zdaniem którego polski oddział jest podatnikiem podatku CIT w Polsce.

²⁴ Por. stanowisko Dyrektora Izby Skarbowej w Bydgoszczy z dnia 15 maja 2009 r., nr ITPB3/423-106a/09/AW. Warto dodać, że w świetle Ustawy o NIP oraz postanowień umów o unikaniu podwójnego opodatkowania zawartych przez Polskę, oddział przedsiębiorcy zagranicznego stanowi „zakład” (taką bowiem przyjęto w tych umowach nomenklaturę; ang. *permanent establishment*, niem. *Betriebstätte*, definiując zwykle zakład jako „stałą placówkę, przez którą całkowicie lub częściowo prowadzona jest działalność przedsiębiorstwa”), co pozostaje bez wpływu na prawnopodatkową kwalifikację oddziału dla potrzeb polskiego podatku dochodowego od osób prawnych.

Raz jeszcze należy podkreślić, że polski oddział zagranicznego przedsiębiorcy nie jest rozpoznawany w Polsce na potrzeby podatku VAT. Innymi słowy, polski oddział zagranicznego przedsiębiorcy nie jest opodatkowany podatkiem VAT w Polsce. Podatnikiem VAT jest wyłącznie przedsiębiorca zagraniczny, co implikuje konieczność niezwłocznego, tj. po rejestracji w KRS polskiego oddziału zagranicznego przedsiębiorcy, wystąpienia do polskich organów podatkowych o nadanie przedsiębiorcy zagranicznemu numeru NIP w Polsce (tj. VAT UE z prefiksem PL; tzw. zgłoszenie identyfikacyjne, formularz VAT-R²⁵). Zagadnienie to budzi w praktyce sporo wątpliwości i komplikacji i wielu zagranicznych przedsiębiorców w Polsce nie jest świadomych tego, że w związku z otwarciem oddziału w Polsce muszą uzyskać dwa numery NIP: jeden dla oddziału i jeden dla przedsiębiorcy macierzystego. Jeżeli taki przedsiębiorca zamierza prowadzić w Polsce więcej niż jeden oddział (np. w innej miejscowości, o innym zakresie prowadzonej działalności itp.), dla każdego oddziału potrzebny będzie odrębny numer NIP.

Praktyka obrotu pokazuje również, że liczne wątpliwości budzi charakter prawny i pozycja tzw. kierownika (dyrektora) oddziału zagranicznego przedsiębiorcy. Ustawodawca nie jest w tym zakresie precyzyjny, zaś w piśmiennictwie można spotkać kilka odmiennych stanowisk. Wymaga zatem przypomnienia w tym miejscu, że zgodnie z art. 16 Ustawy, przedsiębiorca zagraniczny tworzący oddział jest obowiązany ustanowić osobę upoważnioną w oddziale do reprezentowania przedsiębiorcy zagranicznego. Ustawodawca wyraźnie przesądza, że jest to lokalny reprezentant nie oddziału, ale zagranicznego przedsiębiorcy²⁶. Nie jest to też „organ” tego przedsiębiorcy ani tym bardziej oddziału (choćby z uwagi brak podmiotowości prawnej oddziału – por. art. 38 kc), ani też nie jest to osoba „zarządzająca” oddziałem na wzór zarządu w spółkach kapitałowych, tzn. posiadająca kompetencje z zakresu prowadzenia spraw (*pro foro interno*) i z zakresu reprezentacji (*pro foro externo*). Kierownik (dyrektor) oddziału ma zatem w pierwszej kolejności, jako osoba fizyczna wskazana imiennie i podlegająca ujawnieniu w rejestrze

²⁵ Warto mieć na uwadze, że w praktyce złożenie takiego zgłoszenia w celu uzyskania numeru NIP dla oddziału i jak i dla przedsiębiorcy zagranicznego wiąże się z koniecznością złożenia we właściwym urzędzie skarbowym szeregu dokumentów, w tym m.in. aktu założycielskiego przedsiębiorcy zagranicznego, co do zasady wraz z tłumaczeniem przysięgłym.

²⁶ Jako taki podlega on ujawnieniu w rejestrze przedsiębiorców KRS w Rubryce 4 – „Osoby reprezentujące zagranicznego przedsiębiorcę w oddziale”. Polski ustawodawca nie wymaga, aby taki reprezentant miał obywatelstwo polskie, nadany numer PESEL ani nawet aby posługiwał się językiem polskim.

przedsiębiorców KRS, umożliwiać przedsiębiorcy zagranicznemu faktyczne działanie w formie organizacyjno-prawnej oddziału, bez potrzeby kontaktowania się przez osoby trzecie bezpośrednio z członkami organu (organów) przedsiębiorcy zagranicznego, przebywającymi co do zasady w innym państwie. Należy przyjąć, posiłkując się konstrukcją przedstawicielstwa znaną prawu prywatnemu (art. 95 i n. kc), że osoba, o której mowa w art. 16 Ustawy, to w istocie przedstawiciel przedsiębiorcy zagranicznego, a zatem zastępca bezpośredni²⁷. Przedstawiciel taki działa w imieniu i na rzecz reprezentowanego, a jego działania i zaniechania wywołują skutki bezpośrednio w sferze interesów reprezentowanego. Mimo że ustawodawca wprost tego nie przesądza, należy przyjąć, że podstawą prawną do działania takiego reprezentanta w oddziale jest niebudzące wątpliwości, wyrażne lub dorozumiane, oświadczenie woli reprezentowanego, a zatem organu uprawnionego do reprezentowania przedsiębiorcy zagranicznego lub osoby upoważnionej do działania w jego imieniu oraz do składania takich oświadczeń. Należy wskazać, że ze względów dowodowych takie oświadczenie, zawierające umocowanie, a zatem udzielające „mocy prawnej” reprezentantowi, o którym mowa, powinno być sporządzone na piśmie. Bezspornie takie umocowanie nie kreuje jednak prokury oddziałowej w rozumieniu art. 1095 kc, gdyż jest to odrębna konstrukcja prawna i prokurent może być ustanowiony niezależnie od reprezentanta oddziału w rozumieniu art. 16 Ustawy.

Reprezentant taki, zwany – jak wspomniano – w praktyce obrotu kierownikiem lub dyrektorem oddziału, nie jest prokurentem zagranicznego przedsiębiorcy i nie sposób na podstawie art. 16 Ustawy domniemywać tak szerokiego umocowania, tj. do wszystkich czynności sądowych i pozasądowych związanych z prowadzeniem oddziału lub podobnego. Wobec braku wyraźnego przesądzenia przez ustawodawcę zakresu „reprezentacji” w świetle art. 16 Ustawy, należy postulować, aby każdorazem wyznaczony przez przedsiębiorcę zagranicznego reprezentant otrzymał pełnomocnictwo do działania, o zakresie wyraźnie określonym przez przedsiębiorcę zagranicznego. To bowiem w istocie sam przedsiębiorca decyduje o jego węższym lub szerszym zakresie i może jego zakres różnicować na potrzeby ustanowienia więcej niż jednego reprezentanta w oddziale. W doktrynie wskazano, że „podstawą

²⁷ Tak również G. Kozieł, op. cit., komentarz do art. 16, nb 2.

prawną udzielenia upoważnienia do działania w imieniu i na rzecz przedsiębiorcy zagranicznego może być umowa zlecenia (art. 734 KC), umowa agencyjna (art. 758 § 2 KC) lub inna umowa zobowiązująca do świadczenia usług na rzecz reprezentowanego przedsiębiorcy. Czynność prawna dokonana przez osobę upoważnioną w oddziale do reprezentowania przedsiębiorcy zagranicznego w granicach udzielonego umocowania pociąga za sobą skutki bezpośrednio dla reprezentowanego (art. 95 § 2 KC). Udzielenie upoważnienia nie nakłada na osobę upoważnioną żadnych obowiązków związanych z tym upoważnieniem. Obowiązki te mogą natomiast wynikać z umowy, która leży u podstaw pełnomocnictwa (zlecenia, agencyjnej czy innej umowy zobowiązującej do świadczenia usług na rzecz reprezentowanego)²⁸. Pogląd ten nie wydaje się do końca ścisły. W istocie bowiem reprezentant może zawrzeć z przedsiębiorcą zagranicznym jedną lub więcej wspomnianych umów, ale też może działać bez umowy, tj. wyłącznie na podstawie pełnomocnictwa ogólnego lub rodzajowego, które w miarę możliwości powinno być udzielone na podstawie prawa polskiego, aby jego status, treść oraz charakter prawny nie budziły wątpliwości w państwie, w którym dokument tego pełnomocnictwa będzie najczęściej okazywany. W świetle art. 16 Ustawy trudno bowiem zrekonstruować jakkolwiek ustawowy lub „domyślny” zakres umocowania reprezentanta przedsiębiorcy zagranicznego w oddziale. Stąd postulat, aby każdorazowo wyraźnie umocować takiego reprezentanta, a podstawą takiego umocowania powinna być, a co najmniej wydaje się, że będzie w praktyce, uchwała organu zagranicznego przedsiębiorcy, podjęta zgodnie z przepisami prawa państwa rejestracji (statutem) przedsiębiorcy zagranicznego.

Należy zatem przyjąć, że zakres umocowania reprezentanta przedsiębiorcy zagranicznego w polskim oddziale nie jest określony ustawowo (nie wynika *ex lege*). Nie wydaje się zasadne domniemywanie zakresu tego umocowania. Z uwagi na wspomnianą relatywnie dużą swobodę przedsiębiorcy zagranicznego w określaniu zakresu umocowania reprezentanta, o którym mowa w art. 16 Ustawy, a zatem *de facto* – jego kompetencji – możliwe jest zróżnicowane określenie kompetencji poszczególnych reprezentantów (o ile ma być ich więcej niż jeden), a także przesądzenie, że mają obowiązek działać łącznie lub niezależnie od siebie²⁹. Takie

²⁸ Tak G. Kozieł, op. cit., komentarz do art. 16, nb 2.

²⁹ Podobnie G. Kozieł, op. cit., komentarz do art. 16, nb 3.

umocowanie każdego reprezentanta w oddziale przedsiębiorcy zagranicznego może być udzielone na czas oznaczony albo nieoznaczony i może być w każdym czasie odwołane, zaś sam reprezentant może zrezygnować z pełnienia tej funkcji – analogicznie jak przedstawiciel (pełnomocnik), o którym mowa w przepisach kc³⁰. Istotne jest jednak, aby odwołanie umocowanie zostało zakomunikowane reprezentantowi i każdej osobie trzeciej, z którą upoważniony reprezentant miał dokonać czynności prawnej w imieniu przedsiębiorcy zagranicznego³¹.

Ze względu na lakoniczną dyspozycję normy wyrażonej w przepisie art. 16 Ustawy oraz brak przesądzenia, czy taki reprezentant może reprezentować przedsiębiorcę w czynnościach sądowych (procesowych), należy postulować, aby w praktyce obrotu kwestia ta była przesądzana wyraźnie w treści umocowania (upoważnienia, pełnomocnictwa) dla każdego reprezentanta. Jak jednak wskazano w przywołanym wcześniej wyroku Sądu Najwyższego (sygn. III CSK 400/15), wydanym wprawdzie w poprzednim stanie prawnym, ale zachowującym częściową aktualność³², „osoba upoważniona w oddziale do reprezentowania przedsiębiorcy zagranicznego, której dane zostały objęte wpisem oddziału do Krajowego Rejestru Sądowego, może udzielić pełnomocnictwa procesowego do zastępowania przedsiębiorcy zagranicznego w sprawach o roszczenia związane z działalnością tego oddziału. Umocowanie przewidziane w art. 87 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1829 ze zm.) jest specyficznym pełnomocnictwem, niebędącym prokurą, lecz o cechach zbliżonych do prokury oddziałowej (art. 1095 KC)”. Sąd Najwyższy przyjął wprawdzie w poprzednim stanie prawnym szeroką kompetencję reprezentanta w oddziale, a zatem w zakresie czynności sądowych, jednak w celu uniknięcia wszelkich wątpliwości praktycznych w tej kwestii

³⁰ Podobnie G. Kozieł, op. cit., komentarz do art. 16, nb 3.

³¹ Tak również G. Kozieł, op. cit., komentarz do art. 16, nb 3.

³² Brzmienie i redakcja art. 16 Ustawy są identyczne jak brzmienie i redakcja nieobowiązującego już art. 87 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, na tle którego wydano ten wyrok Sądu Najwyższego.

wyduje się zasadne jej przesądzanie właśnie na poziomie konkretnego umocowania danego reprezentanta³³.

Warto też podkreślić, że zakres tego umocowania może zmieniać się w czasie w stosunku do tej samej osoby, tzn. można takie umocowanie zarówno zawężyć, jak i poszerzać, w zależności od każdorazowych potrzeb przedsiębiorcy zagranicznego. Nie można jednak wyraźnie pozbawić reprezentanta w całości prawa reprezentowania przedsiębiorcy zagranicznego ze skutkiem wobec osób trzecich, skoro z art. 16 Ustawy wyraźnie wybrzmiewa taka właśnie istota jego umocowania (a zatem funkcji, roli reprezentanta).

Należy przyjąć, w świetle redakcji art. 16 Ustawy, że nieujawnienie reprezentanta w rejestrze przedsiębiorców KRS nie wpływa na ważność ani skuteczność dokonywanych przez niego czynności, jeżeli jest w on w stanie legitymować się ważnym pełnomocnictwem (upoważnieniem) do działania w imieniu przedsiębiorcy zagranicznego. Innymi słowy, wpis takiego reprezentanta do rejestru przedsiębiorców KRS ma charakter deklaratoryjny.

Ustawodawca nie przewidział żadnej sankcji prawnej dla przedsiębiorcy zagranicznego na okoliczność nieustanowienia reprezentanta, o którym mowa w art. 16 Ustawy. Niewskazanie takiej osoby w praktyce może jednak skutecznie uniemożliwić działanie oddziału, a nawet je sparaliżować, wpływając m.in. na zdolność dokonywania czynności prawnych i faktycznych w jego imieniu i na jego rzecz³⁴.

³³ Nie zmienia to faktu, że stroną czynności sądowych (procesowych) będzie przedsiębiorca zagraniczny, a nie oddział, będący jedynie częścią działalności przedsiębiorcy zagranicznego, i jako taki pozbawiony podmiotowości prawnej oraz zdolności sądowej. Nie wydaje się zatem uprawniony pogląd, jakoby wskazanie oddziału w pozwie jako strony postępowania, zwłaszcza np. w takim piśmie procesowym jak pozew, było dopuszczalne i nie stanowiło podstawy do odrzucenia pozwu, w szczególności obecnie, w dobie bardzo rygorystycznej praktyki sądów w zakresie weryfikowania poprawności oznaczenia stron postępowania. Pogląd ten opiera się na funkcjonalnej wykładni przepisów i zrozumieniu istoty oddziału, niemniej może się nie ostać w zetknięciu z praktyką sądów i jako taki stworzyć ryzyko dla przedsiębiorcy zagranicznego. Por. G. Koziół, op. cit., komentarz do art. 14, nb 3, wraz z cyt. orzecnictwem i literaturą. W wyroku Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie X Wydział Gospodarczy z dnia 6 listopada 2017 r. (X GC 1204/17, Legalis) wskazano zresztą, że „[s]troną w postępowaniu przed sądem jest sam przedsiębiorca zagraniczny, będący podmiotem wszelkich, związanych z działalnością, oddziału praw i obowiązków. O ile zatem oddział przedsiębiorcy zagranicznego dopuszczony jest do obrotu gospodarczego w Polsce, o tyle (jeśli przepisy szczególne nie stanowią inaczej) nie posiada on odrębnej od przedsiębiorcy zagranicznego zdolności sądowej i może występować przed sądami jedynie działając w imieniu i na rzecz tego przedsiębiorcy, a nie we własnym imieniu (zob. M. Syzdo, Charakter prawny oddziałów przedsiębiorców zagranicznych, Glosa 2004/12/19; M. Sieradzka, Swoboda działalności gospodarczej. Komentarz, Lex/el. 2012 – do art. 85; S. Szuster, komentarz do art. 85 (w:) M. Brożyna, M. Chudzik, K. Kohutek, J. Molis, S. Szuster, Komentarz do ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej).”.

³⁴ Podobnie G. Koziół, op. cit., komentarz do art. 16, nb 3.

Rekapitulacja

Oddział zagranicznego przedsiębiorcy zarejestrowany w Polsce jest atypową formą prowadzenia działalności gospodarczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, uregulowaną w zasadniczym zakresie w przepisach szczególnych. Oddział stanowi terytorialne „przedłużenie” działalności macierzystego przedsiębiorcy prowadzonej w innym państwie i jest od niej zależny w tym sensie, że nie można w ramach oddziału prowadzić działalności rodzajowo innej lub szerszej niż działalność prowadzona przez macierzystego przedsiębiorcę. Oddział nie jest jednostką samodzielną ani niezależną, wobec czego skutki zdarzeń prawnych i faktycznych dotyczące oddziału materializują się także, a wręcz przede wszystkim, wobec macierzystego przedsiębiorcy, z uwzględnieniem specyfiki oddziału przesądzonych w przepisach polskiego prawa pracy i polskiego prawa podatkowego. Wobec braku podmiotowości prawnej oddział nie może być stroną czynności prawnej, np. umowy – stroną takiej czynności będzie przedsiębiorca macierzysty, ze wszystkimi tego konsekwencjami. Wyjątek w tym zakresie wynika pośrednio z przepisów kp, w świetle którego oddział może być pracodawcą. Stroną umów o pracę będzie zatem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oddział zagranicznego przedsiębiorcy, nie zaś sam przedsiębiorca macierzysty – ze wszystkimi tego konsekwencjami. Zdolność bycia pracodawcą nie może być jednak ekstrapolowana ani ujmowana rozszerzająco, na inne obszary aktywności oddziału ani inne sfery regulacji prawnej dotyczącej oddziału zagranicznego przedsiębiorcy. Polski oddział zagranicznego przedsiębiorcy nie jest podatnikiem podatku VAT w Polsce, wobec czego zagraniczny przedsiębiorca musi się posługiwać na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej dwoma Numerami Identyfikacji Podatkowej: jednym dla oddziału, dla celów związanych przede wszystkim z zatrudnianiem pracowników przez oddział, oraz drugim – bezpośrednio dla przedsiębiorcy zagranicznego, na potrzeby podatku VAT płaconego w Polsce przez tego przedsiębiorcę.

Bibliografia

Literatura:

- Kozieł G., *Ustawa o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2019, opubl. Legalis
- Sagan B. [w:] Blicharz R., Powałowski A., *Prawo przedsiębiorcy*, Warszawa 2019, wyd. 1, opubl. Legalis

Akty prawne:

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1465 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 470 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2500 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (t.j. Dz.U. 2004 Nr 173 poz. 1807 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – prawo przedsiębiorców (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 221 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 120 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1124 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2587 z późn. zm.).

Inne:

- Stanowisko Dyrektora Izby Skarbowej w Bydgoszczy z dnia 15 maja 2009 r. nr IT-PB3/423-106a/09/AW.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2016 r. (III CSK 400/15, Legalis).
- Wyrok Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie X Wydział Gospodarczy z dnia 6 listopada 2017 r. (X GC 1204/17, Legalis).
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2017 r. (III CSK 350/16, Legalis).

